

ปาฐกถาธรรม

การเคารพเป็นมงคลสูงสุด

การเคารพเป็นมงคลสูงสุด

โดย พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงฺคโล)

ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์
วันอาทิตย์ที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ เวลา ๐๘.๐๐ น.



เจริญพร ท่านสาธุชนผู้ฟังทุกท่าน วันนี้ อาตมภาพ ก็ได้มีโอกาสมาพบกับท่านผู้ฟังอีกเช่นเคย ในรายการปาฐกถาธรรม ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยนี้

ในวันนี้ อาตมภาพจะได้กล่าวถึงมงคลที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรื่องมงคล คือ ธรรมข้อประพฤติปฏิบัติอันจะนำไปสู่ความเจริญและสันติสุขในชีวิต ซึ่งได้ทรงแสดงไว้ในพระคาถาที่ ๗ ว่า

คารโว จ นิวาโต จ สนฺตุฏฺฐี จ กตญฺญุตา
กาเลน ธมฺมสฺสวนํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมนฺติ.

แปลความว่า ความเคารพ ๑ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ๑ ความสันโดษ ๑ ความกตัญญู ๑ การฟังธรรมตามกาล ๑ นี้เป็นมงคลอันสูงสุด (คือเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขในชีวิตได้อย่างสูงสุด).

เฉพาะวันนี้ จะได้กล่าวถึงแต่เฉพาะความเคารพหรือคารวะ ซึ่งพระบาลีว่า “คารโว” ซึ่งหมายถึงการแสดงอาการทางกาย ทางวาจา และโดย

เจตนาความคิดอ่าน ที่ยกย่อง นับถือ เอื้อเฟื้อ เอาใจใส่ ต่อบุคคล ต่อธรรมะ และต่อสิ่งที่ควรเคารพนับถือ คือ ที่มีความสำคัญ สมควรแก่การเคารพยกย่องนับถือ ให้ถูกต้องเหมาะสม ไม่แสดงอาการกิริยาวาจาที่แข็งกระด้าง ล่วงเกิน หรือล่วงละเมิด ด้วยประการต่างๆ

การแสดงความเคารพนั้น เฉพาะในหมู่บรรพชิต มีพระภิกษุ สามเณร เป็นต้น ย่อมแสดงหรือปฏิบัติต่อกัน ๔ วิธี คือ อภิวาท คือ การกราบไหว้ อุฏฐานะ คือ การลุกยืนขึ้นต้อนรับ อัญชลีกรรม คือ การประณมมือไหว้ และสามีจิกรรม คือ การแสดงอัธยาศัยที่ดีต่อกัน เช่น ผู้น้อยหลีกทางให้ที่นั่ง นั่งข้างหลัง หรือเวลาเดินก็เดินเยื้องหรือเดินตามหลังผู้ใหญ่ ต่อหน้าผู้ใหญ่ก็ลดร่ม ถอดรองเท้า เป็นต้น นี้เป็นหลักปฏิบัติข้อใหญ่ๆ และในกรณีข้อธรรม คือ พระธรรมวินัยที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ก็เอื้อเฟื้อเกื้อกูลศึกษาและปฏิบัติตาม

ส่วนในหมู่คฤหัสถ์ ก็เป็นไปตามขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของแต่ละท้องถิ่น เช่น การกราบ การไหว้ การคำนับ การเปิดหมวก การลุกยืนขึ้นต้อนรับผู้ใหญ่ การนั่งคือทรุดกายลงนั่งต่อหน้าผู้ใหญ่ การกระทำวันทยหัตถ์ วันทยาวุธ การแลซ้าย แลขวา การยิงสลุต การลดธง และการบรรเลงเพลงดนตรี เช่น การบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เพลงชาติ เพลงมหาฤกษ์ มหาชัย หรือการแสดงกิริยาวาจาที่สุภาพอ่อนโยน และแม้การลดสายตาลงด้วยจิตใจที่อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่แสดงกิริยาวาจากระด้างกระเดื่อง และแม้ด้วยสายตาที่แข็งกร้าว เย่อหยิ่ง จองหอง หยาบคาย เป็นต้น ส่วนในกรณีธรรมะหรือคำแนะนำสั่งสอนโดยชอบก็เอื้อเฟื้อเชื่อฟัง เอาใจใส่ ศึกษา และปฏิบัติตาม

ผู้มีคารวธรรม รู้จักสัมมาคารวะ รู้จักที่ต่ำที่สูง คือรู้จักความสำคัญของบุคคล รู้จักข้อธรรมะ และสิ่งที่ควรเคารพนับถือบูชา ได้ชื่อว่า เป็นผู้มีคุณธรรมสูง ที่จะนำบุคคลผู้ทรงคุณธรรมนี้ไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขในชีวิต ไม่เป็นไปในทางเสื่อมเป็นโทษ หรือเป็นความทุกข์เดือดร้อน จึงเป็น “มงคลอันประเสริฐสูงสุด”

การเคารพบุคคล การเคารพข้อธรรมะ และสิ่งที่ควรเคารพนั้น มี ๖ ประการใหญ่ๆ คือ พุทธคารวตา ความเคารพในพระพุทธเจ้า ๑ ธัมมคารวตา ความเคารพในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ๑ สังฆ-คารวตา ความเคารพในพระสงฆ์ผู้ศึกษาและปฏิบัติพระสัทธรรมของพระพุทธเจ้า ๑ สิกขาคารวตา ความเคารพในการศึกษาอบรมตน ๑ อัปปมาทคารวตา คือความเคารพในความไม่ประมาท ๑ และ ปฏิสันถาร-คารวตา คือความเคารพในปฏิสันถาร ๑

ดังที่อาตมาจะได้กล่าวถึงเหตุผลที่บุคคลพึงเคารพในบุคคล การเคารพในธรรมะและในสิ่งที่ควรเคารพดังกล่าวนี้ว่า เพราะเหตุใดจึงควรต้องเคารพ ถ้าไม่เคารพและหากประพฤติลบหลู่ล่วงเกิน แล้วจะได้รับผลอย่างไร เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญาแก่ท่านผู้สนใจศึกษาสัมมาปฏิบัติ ต่อไป

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ทรงเป็นผู้ตรัสรู้พระธรรมวิเศษ ได้แก่ พระอริยสัจ ๔ คือ ความจริงอย่างประเสริฐในเรื่องของทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ สภาวะที่ทุกข์ดับเพราะเหตุดับ คือ มรรค ผล นิพพาน ที่สิ้นสุดแห่งทุกข์และที่เป็นบรมสุขอย่างถาวร และหนทางปฏิบัติเพื่อถึงความพ้นทุกข์ และถึงซึ่งบรมสุขอย่างถาวรได้จริง กล่าวโดยย่อก็คือ เป็นผู้ตรัสรู้ คือ ทรงรู้แจ้ง ทรงเห็นแจ้ง กล่าวคือทรงมีพระปัญญาอันเห็นชอบในทางเจริญและทางเสื่อมแห่งชีวิตตามที่เป็นจริงด้วยพระองค์เอง ทรงเป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติที่ดีที่ชอบ ทรงมีพระทัยที่บริสุทธิ์ผ่องแผ้วจากสรรพกิเลส ตัณหา อุปาทาน โดยสิ้นเชิง และทรงมีพระเมตตาพระกรุณาคุณต่อสัตว์โลกทั้งหลาย จึงไม่ทรงเก็บงำพระธรรมวิเศษที่ทรงปฏิบัติได้ถึงบรมสุขไว้เฉพาะพระองค์ ทรงเสียสละกำลังพระวรกาย ออกแนะนำสั่งสอนสัตว์โลกที่พอมีอุปนิสัยที่จะรับรู้ เรียนรู้ และรู้แจ้งแทงตลอดในพระธรรมได้ ให้ตั้งอยู่ในสรณะ ๓ คือมีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ขึ้นไปจนถึงบรรลุมรรค ผล นิพพาน ที่สิ้นสุดแห่งทุกข์และที่เป็นบรมสุข ตามรอยบาทพระพุทธองค์ จึงเป็นผู้ควรเคารพ นับถือบูชา

ผู้เคารพนับถือในพระพุทธเจ้า ย่อมได้ทั้งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งอันประเสริฐ นำตนไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขแต่ส่วนเดียว ดังพระบาลีมีมาในมหาสมัยสูตร ว่า

"เยเกจิ พุทฺธํ สรณํ คตา เส
น เต คมิสฺสนฺติ อปายภูมึ
ปหาย มานุสํ เทหํ
เทวกายํ ปริปูเรสฺสนฺติ."

แปลความว่า "บุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ บุคคลเหล่านั้นจักไม่ไปสู่อบายภูมิ ละกายที่เป็นของมนุษย์แล้ว จักยังเทวกายให้เต็มรอบ"

คำว่า ละกายที่เป็นมนุษย์นี่ละได้ ๒ กาล กาลเมื่อระหว่างมีชีวิตอยู่นี้ ถ้าได้ปฏิบัติภาวนาสมาธิ/ปัญญา โดยมีศีลเป็นบาท จนละอุปาทานในกายมนุษย์ได้ ก็เจริญภาวนาให้ถึงเทวกาย/เทวธรรม ได้ความสุขอย่างเทวดาเหมือนกัน นี้ว่าแต่ระดับโลกิยธรรม ถ้าปฏิบัติภาวนาถึงโลกุตตรธรรม ย่อมพ้นทุกข์และถึงซึ่งบรมสุขอันถาวร ตามระดับภูมิธรรมที่ปฏิบัติได้ นี้กาล ๑ อีกกาล ๑ คือ เมื่อตายย่อมถึงสุคติโลกสวรรค์ได้ เพราะเหตุนี้ ความเคารพในพระพุทธเจ้า จึงเป็นมงคลอันประเสริฐสูงสุด ด้วยประการฉะนี้

ส่วน "พระธรรม" คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นเป็นข้อปฏิบัติให้รู้แจ้งเห็นจริงในพระสัจจธรรม ว่า นี้คือทุกข์ นี้คือเหตุแห่งทุกข์ นี้คือสภาวะที่ทุกข์ดับเพราะเหตุดับ และนี้คือหนทางปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ และ ถึงความสันติสุขได้จริงแท้แน่นอน กล่าวโดยย่อก็คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุข ๑ และข้อห้ามมิให้ปฏิบัติที่เป็นทางให้ถึงความเสื่อมเป็นโทษ เป็นความทุกข์เดือดร้อน จึงทรงให้ละเว้นความชั่ว หรือ

บาปอกุศลเสีย และวิธีชำระจิตใจให้ผ่องใส ให้สามารถพิจารณาเห็นแจ้งรู้แจ้งในทางเจริญทางเสื่อมแห่งชีวิตด้วยตนเอง จะได้ดำเนินชีวิตไปสู่ทางเจริญและสันติสุขแต่ส่วนเดียว ไม่ไปทางเสื่อม เป็นโทษ เป็นความทุกข์เดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ใครผู้ใดได้รับรู้และได้เรียนรู้โดยการศึกษาและปฏิบัติพระสัทธรรมของพระพุทธเจ้าด้วยดี ก็จะได้รับผลเป็นความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขในชีวิตได้จริง และจะเห็นผลได้ด้วยตนเองไม่เลือกกาลเวลา ดังพระพุทธดำรัส มีมาในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๕ สังยุตต-นิกาย สคาถวรรค ข้อ ๙๐๓ หน้า ๓๓๓ ว่า

ยาทิสํ วปเต พีชํ ตาทิสํ ลภเต ผลํ
กลฺยาณการี กลฺยาณํ ปาปการี จ ปาปกํ

แปลความว่า บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น
ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว

พระสัทธรรมของพระพุทธเจ้า จึงเป็นข้อปฏิบัติที่คนมีปัญญาจะพึงเคารพนับถือบูชา คือ “รับรู้” “เรียนรู้” ด้วยความเอื้อเฟื้อ คือเอาใจใส่ในการศึกษาและปฏิบัติพระสัทธรรม ได้แก่ การศึกษาอบรมในศีล สมาธิ ปัญญา ให้ถึงอธิศีลคือศีลอันยิ่ง อธิจิตคือจิตยิ่งสมาธิยิ่ง และอธิปัญญาคือปัญญาอันยิ่ง จน “รอบรู้” คือรู้ทั่วทั้งให้รู้จำ (สัญชานนะ) รู้แจ้ง (วิชานนะ) และรู้แทงตลอด (ปฏิเวธะ) ก็จะเป็นทางให้บรรลุมรรค ผล นิพพาน ที่สิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งปวงและที่เป็นบรมสุข ตามรอยบาทพระพุทธองค์ได้จริง ความเคารพในพระธรรมจึงเป็นมงคลอันประเสริฐสูงสุด ด้วยประการฉะนี้

พระสงฆ์คือหมู่ชน ได้แก่ หมู่พระภิกษุ สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ศึกษาและปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรงตามพระสัทธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ดีแล้ว มีสีลาจารวัตรที่งดงาม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น และได้แนะนำสั่งสอนสาธุชนผู้สนใจในธรรมให้ศึกษาและปฏิบัติธรรมได้ผลดีตามพระสงฆ์ ณ ที่นี้จึงหมายถึงหมู่พระภิกษุสงฆ์ผู้ได้รับการอุปสมบทตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ได้แก่ พระอริยสงฆ์สาวกผู้ได้บรรลุมรรคผลนิพพานแล้ว และพระสมมติสงฆ์ผู้กำลังปฏิบัติพระสัทธรรมของพระพุทธเจ้าเพื่อพระโสดาปัตติมรรคขึ้นไป ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ผู้มีไตรสรณคมณ์ คือ ผู้มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งเท่านั้น

ผู้กำลังปฏิบัติไตรสิกขา คือ สีลสิกขา จิตตสิกขา และปัญญาสิกขา ตามนัยแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ตามรอยบาทพระพุทธองค์ อื่นนอกจากนี้ไม่ใช่พระภิกษุสงฆ์ตามพระธรรมวินัยนี้ พระสงฆ์นี้นี่แหละที่เป็นผู้สืบบวรพระพุทธศาสนาด้วยดีต่อๆ มาจนถึงปัจจุบันนี้ ก็นับเป็นบุคคลผู้ควรเคารพนับถือ เชื่อฟัง และปฏิบัติตามเพราะมีแต่จะชักนำเราให้ได้เข้าใกล้พระรัตนตรัย ให้ได้รับรู้ เรียนรู้ จนถึงรู้แจ้งแทงตลอดในพระสัทธรรม และ

ได้ปฏิบัติพระสัทธรรมให้ถึงความพ้นทุกข์ และให้ถึงแต่ความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขแก่ตน แต่ถ่ายเดียวได้อย่างแน่นอน ความเคารพในพระสงฆ์ จึงเป็นมงคลอันประเสริฐสูงสุด

เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายพึงทราบมงคล ข้อ "คารวะ" คือความเคารพนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเคารพในพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ผู้ทรงคุณธรรมสูง คือผู้ทรงศีลทรงธรรมนั้น มีแต่จะยังความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขให้เกิดมีแก่ตนแต่อย่างเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเคารพในสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้เสด็จดับขันธ์ปรินิพพานไปนานแล้ว ยังคงอยู่แต่พระธรรมเป็นพระศาสดาแทนพระองค์ และพระสงฆ์ผู้สืบบวรพระพุทธศาสนา และพระเจดีย์ ได้แก่ พระธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ พระธรรมเจดีย์ และอุทเทสิกเจดีย์ คือสิ่งที่สร้างขึ้นอุทิศเฉพาะต่อพระพุทธเจ้า ได้แก่ พระพุทธปฏิมาหรือพระพุทธรูปต่างๆ แทนพระองค์ ผู้ใดเคารพ นับถือ กราบไหว้ บูชา เพื่อระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ผู้นั้นย่อมได้อานิสงส์ ย่อมเป็นมงคลอันประเสริฐสูงสุดสำหรับตน คือนำตนไปสู่การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ตามพระสัทธรรมของพระองค์ นำความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขมาสู่ตน

ผู้ใดลบหลู่ดูหมิ่น ประพฤติปฏิบัติล่วงเกิน ล่วงละเมิด ด้วยจิตใจบาปหยาบช้า โง่เขลาเบาปัญญา ย่อมได้รับผลตรงกันข้าม คือ ย่อมมีโทษถึงความทุกข์ เดือดร้อน ตามระดับจิตใจที่ตกต่ำด้วยอำนาจของกิเลส อันมีโมหะ โทสะ เป็นต้นนั้น ดังมีตัวอย่างโทษของการล่วงเกินพระพุทธเจ้า แม้พระเจดีย์ ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุที่เขาสร้างขึ้นเพื่ออุทิศถึงพระพุทธเจ้า ปรากฏในมงคลทีปนีกถา ว่าด้วย "การคบหรือไม่คบคนพาลและบัณฑิต" ว่า

ในสมัยพุทธกาล เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพอยู่ พระเจ้าอชาตศัตรูได้คบคิดกับพระเทวทัตปลงพระชนม์ชีพพระเจ้าพิมพิสาร ผู้เป็นพระราชบิดา โดยทรงให้จำขังและตัดพระกระยาหาร (ให้อดพระกระยาหาร) พระราชบิดา

พระราชเทวีได้ทรงช่วยนำพระกระยาหารไปถวายพระเจ้าพิมพิสาร ด้วยวิธีการปกปิดซ่อนเร้นนำพระกระยาหารไปส่งด้วยวิธีต่างๆ ครั้นพระเจ้าอชาตศัตรูผู้ราชบุตรทรงทราบ ก็ทรงห้ามพระราชเทวีพระราชมารดามิให้นำพระกระยาหารไปส่งถวายพระราชบิดาได้ พระเจ้าพิมพิสารนั้นทรงเป็นอริยบุคคลคือเป็นพระโสดาบันบุคคล แม้ทรงอดพระกระยาหาร ก็ยังพระวรกายให้เป็นไปด้วยการเสด็จจงกรม อันประกอบด้วยสุขอันเกิดจากมรรค ผล พระวรกายจึงยังคงผ่องใสและรุ่งเรืองอยู่

พระเจ้าอชาตศัตรูครั้นทรงทราบว่าพระราชบิดายังทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ด้วยการเสด็จจงกรม จึงมีกระแสรับสั่งให้พวกช่างกัลบก คือช่างตัดผมไปด้วยพระราชโองการว่า "พวกท่านจงเอามีดโกนผ่าพระบาทพระราชบิดาของเราเสีย แล้วทาด้วยน้ำมันผสมเกลือ แล้วรมด้วยถ่านไม้ตะเคียน" พวกช่างกัลบกก็จำต้องกระทำตาม

บัญชาของพระเจ้าอชาตศัตรู ซึ่งเป็นพระราชโอรสผู้แย่งพระราชบัลลังก์จากพระราชบิดา เพื่อทรงเป็นพระราชาเสียเองในขณะนั้น

เวทนากล้าได้เกิดขึ้นแก่พระเจ้าพิมพิสาร จึงเสด็จสวรรคตในกาลต่อมา เสด็จจุติคือเคลื่อนจากมนุษย์โลกนี้แล้ว ก็ได้ไปบังเกิดเป็นยักษ์ชื่อว่า ชนวสภะ ผู้บำรุงท้าวเวสสวรรณในเทวโลกชั้นจาตุมมหาราช ด้วยอำนาจความรักใคร่ที่พระองค์ได้ทรงอบรมมานาน เพราะได้เคยไปเกิดในเทวโลกชั้นนี้มามาก

ในเรื่องที่พระเจ้าพิมพิสารถูกพระเจ้าอชาตศัตรู ผู้เป็นพระราชบุตรกระทำปิตุฆาตคือฆ่าพระบิดา โดยให้พวกช่างกัลบกเอามีดโกนผ่าพระบาท ทาด้วยน้ำมันผสมด้วยเกลือ และรมด้วยถ่านไม้ตะเคียนนี้ ตามคัมภีร์มงคลทีปนี กล่าวถึงกรรมในอดีตของพระราชา ว่า

ในกาลก่อน (คือในชาติก่อน) พระราชาได้สวมฉลองพระบาทคือสวมรองเท้า เข้าไปในลานพระเจดีย์ อันเป็นที่สักการะบูชาของหมู่ชนทั้งหลาย นี้ประการ ๑ และอาจารย์แต่ปางก่อนยังได้แสดงอีกว่า พระองค์ได้เคยเหยียบย่ำบนเสื่อลำแพนที่เขาปูไว้ เพื่อให้เป็นที่นั่งของพระภิกษุสงฆ์ ด้วยพระบาทที่ยังมิได้ชำระล้างให้สะอาดเสียก่อน อีกประการ ๑ จึงส่งผลให้พระองค์รับความทุกข์ทรมานในชาตินี้ นี้เป็นผลจากกรรมเก่าที่พระเจ้าพิมพิสารได้เคยทรงกระทำเป็นการล่วงเกินพระเจดีย์ และเสื่อลำแพนอันเขาจัดให้เป็นที่นั่งของพระภิกษุสงฆ์แต่ชาติปางก่อน มาให้ผลในชาติที่เป็นพระราชาพระนามว่า “พิมพิสาร” ในสมัยที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพอยู่ ยังมีมากถึงเพียงนี้ จึงไม่ต้องกล่าวถึงโทษของผู้ลบหลู่ ดูหมิ่น ทำลายพระพุทธรูปอันผู้มีจิตศรัทธาเขาได้ทำไว้เพื่อบูชาพระรัตนตรัย ว่าจะมีมากน้อยเพียงไรทั้งในภพชาตินี้ และในภพชาติหน้าต่อๆ ไป

เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลาย เมื่อได้ทราบมงคลข้อ “คารวะ” คือความเคารพนี้แล้วก็อย่าได้ประมาท ลบหลู่ดูหมิ่น ประพฤติปฏิบัติล่วงเกินหรือล่วงละเมิดในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แม้พระพุทธรูป สถูปหรือเจดีย์ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ หรือโบสถ์วิหารที่ประดิษฐานพระพุทธปฏิมาแทนองค์พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และพระสงฆ์เจ้า และแม้ศาลาการเปรียญสถานที่แสดงธรรม เป็นต้น ด้วยความประพฤติอันไม่เหมาะสมดีงาม อย่างเช่นโดยการสวมหมวก สวมรองเท้า กางร่มไปในปูชนียสถานหรือใกล้ปูชนียสถาน ที่เป็นที่เคารพบูชาของเหล่าชนทั้งหลาย ก็อย่าได้ประมาทหลงกระทำด้วยความโง่เขลา เบาปัญญา ไม่รู้บาปบุญคุณโทษหรือด้วยทิฏฐิผิดๆ ของตัวว่า ฉันไม่ยี่หระ ฉันไม่สนใจ ไม่เห็นจะบาปตรงไหน เป็นต้น ถ้ามีอุปนิสัยมีปกติคิดพูดกระทำเช่นนั้นอยู่ คงไม่นานเกินรอที่จะได้เห็นผลในชาติปัจจุบัน และยังจะได้รับผลกรรมนั้นในภพชาติต่อๆ ไปอีก เว้นแต่จะได้กระทำไปเพราะความประมาทพลาดพลั้ง หรือความจำเป็นจริงๆ ก็ต้องตั้งเจตนาว่ามิได้

เจตนาลบหลู่ ดูหมิ่น ล่วงเกิน และได้กระทำสามีจิกรรม คือได้ขอขมาต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขอให้อดโทษเสีย จึงจะไม่มีโทษ

เพราะฉะนั้น ทุกท่านจงอย่าได้ประมาท เพราะผลของกรรมนั้นไม่มีข้อยกเว้นใดๆ แก่ใครๆ เหมือนเด็กกำถ่านเพลิง ย่อมต้องไหม้มือที่จับที่กำไว้นั้นเสมอไป ถ้ากำถ่านเพลิงนั้นไว้แน่นมากเพียงไร ย่อมไหม้มือมากเพียงนั้น ฉันใด บุคคลผู้ประพฤติลบหลู่ ดูหมิ่น ล่วงเกิน ในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นปาบอกุศลด้วยโมหะ (คือความหลง ไม่รู้บาป-บุญ คุณ-โทษ ตามที่เป็นจริง) เพียงไร ก็ย่อมได้รับผลเป็นโทษ ให้ได้รับความทุกข์เดือดร้อนมากเพียงนั้น ฉันนั้น ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้ว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น”

(๔.) สิกขาคารวตา ความเคารพในสิกขา คือการเอื้อเฟื้อ เอาใจใส่ใจการศึกษาอบรมตนในศีล สมาธิ และปัญญา รวมเรียกว่า “ไตรสิกขา” ให้เจริญถึงอธิสีลสิกขา คือการศึกษาอบรมในศีลอันยิ่ง โดยการสังวรระวังในศีลและอินทรีย์ ให้ความประพฤติปฏิบัติทางกายและวาจาเรียบร้อยดีไม่มีโทษ เป็น “ศีลวิสุทธิ” คือความหมดจดแห่งศีล อธิจิตตสิกขา คือการศึกษาอบรมในจิตอันยิ่ง โดยการเจริญภาวนาสมาธิ ถึงฌานจิตอันเป็นธรรมปฏิบัติเครื่องกำจัดกิเลสนิวรณ์ออกจากใจ เป็น “จิตตวิสุทธิ” คือความหมดจดแห่งจิต อันจะเป็นไปเพื่อการเจริญปัญญารู้แจ้งในสภาวธรรมและสัจจธรรมตามที่เป็นจริง การอบรมปัญญาให้เห็นแจ้ง รู้แจ้งในสภาวธรรมทั้งที่ประกอบด้วยปัจจัยปรุงแต่ง (สังขาร/สังขตธรรม) และทั้งที่ไม่ประกอบด้วยปัจจัยปรุงแต่ง (วิสังขาร/อสังขตธรรม) และในอริยสัจจธรรม ตามที่เป็นจริง ชื่อว่า อธิปัญญาสิกขา อันมีนัยอยู่ในอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เป็นทางแห่งความบรรลุมรรค ผล นิพพาน ที่สิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งปวง และที่เป็นบรมสุขได้อย่างถาวรตามระดับภูมิธรรมที่ปฏิบัติได้

ในระหว่างการปฏิบัติไตรสิกขาอยู่ แม้จะยังไม่ถึงได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน เมื่อตั้งใจศึกษาอบรมตนด้วยความเอื้อเฟื้อ คือด้วยความเอาใจใส่ในการศึกษาอบรมตนมั่นคงอยู่ และให้เจริญยิ่งๆ ขึ้นไปอยู่นั้น ย่อมได้รับผลเป็นความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขในชีวิต ไม่มีเสื่อมเลย

การเคารพในไตรสิกขา คือในศีล สมาธิ และปัญญา อันมีนัยอยู่ในอริยมรรคมีองค์ ๘ ย่อมเป็นมงคลอันประเสริฐสูงสุด ด้วยประการฉะนี้

(๕.) อัปปมาทคารวตา การเคารพในความไม่ประมาท ณ ที่นี้หมายถึง การเห็นความสำคัญ เห็นคุณค่าของความไม่ประมาทว่าเป็นทางให้ปลอดภัย เป็นทางที่ไม่ตาย ดังบาลีพระพุทธภาษิต มีมาในขุททกนิกาย ธรรมบท (ขุ. ธ. ๒๕/๑๘) ว่า

อปฺปมาโท อมตํ ปทํ	ความไม่ประมาท เป็นทางไม่ตาย
อปฺปมตฺตา น มียนฺติ	ผู้ไม่ประมาท ย่อมไม่ตาย
ปมาโท มจฺจุโน ปทํ	ความประมาท เป็นทางแห่งความตาย
เย ปมตฺตา ยถา มตา	ผู้ประมาท เหมือนคนที่ตายแล้ว

ความประมาท คือความขาดสติ (ขาดความระลึกได้) และขาดสัมปชัญญะ (ขาดความรู้สึกตัวพร้อม) และขาดความยับยั้งชั่งใจ พิจารณาเรื่องราวหรือเหตุการณ์ ด้วยปัญญาอันเห็นชอบ ว่า เรื่องที่ตนกำลังจะคิด จะพูด หรือจะทำอะไรๆ ว่า ผิดหรือถูก เป็นคุณหรือเป็นโทษ เป็นทางเจริญหรือทางเสื่อม เหมือนเรือไม่มีหางเสือ ก็อาจจะแล่นไปเกยตื้น หรือชนหินโสโครก หรือชนกันเองกับเรืออื่น หรือแล่นเข้าไปสู่คลื่นลมทะเลที่บ้าคลั่ง ย่อมจะประสบกับความแตกสลาย อัปปางลง เสียหายหรือตายได้ นี่แหละที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ความประมาท เป็นหนทางแห่งความตาย” และว่า “คนประมาทแล้ว เหมือนคนที่ตายแล้ว”

การขับรถขับราก็เหมือนกัน ถ้าประมาทว่าตนนี้ฝีมือการขับรถแน่ ถือว่าตนนี้ขับรถเก่ง ว่ารถของตนนี่กำลังสูงดี ครั้นขับรถผ่านถนนที่ขรุขระเป็นหลุมเป็นบ่อ หรือที่ลื่นไถล หรือมีเครื่องกีดขวาง ไม่ทันได้ระวังตัว ก็เกิดอุบัติเหตุถึงตายได้ เพียงชั่วพริบตาเดียว

การดำเนินชีวิตก็เหมือนการขับรถ ขับเรือ ถ้าประมาทขาดสติสัมปชัญญะไม่ระลึกได้ว่า ความประพฤติคือความคิด การพูด การกระทำ ว่าอย่างไรดี-อย่างไรชั่ว อย่างไรถูก-อย่างไรผิด ทางไหนเป็นทางแห่งความเจริญ-ทางไหนเป็นทางแห่งความวิบัติฉิบหาย ตามที่เป็นจริง ก็ไม่รู้สึกตัวว่าที่ตนเองคิด พูด ทำ อยู่นั้น ผิดหรือถูก ควรหรือไม่ควร ก็หลงทาง ถลำตัวไปทางผิด ไปทางชั่ว ให้เกิดความทุกข์เดือดร้อน หรือถึงตายได้

คำว่า “ตาย” นั้น พิจารณาได้ ๔ นัย คือ ตายจากคุณความดี ๑ ตายคือวิบัติฉิบหายด้วยผลของกรรมชั่วและกิเลส ๑ ตายคือสิ้นชีวิต ๑ และตายคือการเวียนว่ายตายๆ เกิดๆ อยู่ในกองทุกข์ต่อๆ ไปไม่มีที่สิ้นสุดอีก ๑

ที่ว่า “ตายจากความดี” ตัวอย่างเช่น (ข่าวทาง นสพ.ข่าวสด วันที่ ๑๒ ม.ค. ๒๕๔๔) มีข่าวเรื่องสาวใจแตก ที่ชอบเที่ยวย่าน อาร์.ซี.เอ. นอกจากไม่เอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียน เพื่อศึกษาหาความรู้ให้สูงขึ้นไป จะได้มีพื้นฐานในการประกอบสัมมาอาชีวะ จะได้ดำเนินชีวิตไปด้วยปัญญาให้ประสบความเจริญยิ่งๆ ขึ้นไปได้ แต่กลับติดอยู่ในแหล่งบันเทิงเริงรมย์ และกามกิเลส จนตั้งครรภ์แล้วๆ เล่าๆ ไม่มีปัญญาจะเลี้ยงลูก ก็ได้แต่นำลูกไปฝากให้ญาติเลี้ยง เปลี่ยนคู่นอนไปเรื่อยจนท้องและคลอดลูกคนที่ ๓ จึงไม่กล้านำไปฝากญาติ และไม่กล้านำเข้าบ้าน เพราะกลัวพ่อ-แม่จะดุด่าเอา ลงท้ายก็ตัดสินใจเอาลูกอายุ ๑๑ วันไปโยนทิ้งในพงหญ้าแล้วไปแจ้งตำรวจว่าลูกหาย ครั้นตำรวจสอบสวนได้ความจริงว่า ที่แท้ก็เอาลูกไปโยนทิ้ง จนเด็กศีรษะจม

น้ำตาย ก็ต้องได้รับโทษถึงติดคุกเสียอนาคตไป อย่างนี้เรียกว่า ตาย คือ ฉิบหายจากคุณความดี ต้องเสียอนาคตไปเพราะกามกิเลส ตัณหา ราคะ ด้วยความหลงมัวเมาในชีวิตแท้ๆ

อีกตัวอย่างหนึ่ง เด็กนักเรียนนักศึกษาที่มีอุปนิสัยเป็นนักเลง มักก่อการวิวาท ชกต่อยตีรันฟันแทงกัน ไม่สนใจ ไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนหนังสือ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน และยิ่งถ้าได้ไปคลุกคลีคบค้าสมาคมอยู่ในกลุ่มคนพาลสันดานชั่ว ประกอบแต่กรรมชั่ว ก็ย่อมได้รับผลจากกรรมชั่วนั้น ได้แก่ ถูกไล่ออกจากโรงเรียนบ้าง ถูกจับติดคุกติดตะรางบ้าง จึงเรียนไม่สำเร็จ และต้องเสียอนาคตไป อย่างนี้เรียกว่า “ตายคือฉิบหายเสียอนาคตเพราะกรรมชั่วและกิเลส” ต้องเสียอนาคตไป

ในการก่อการวิวาทเช่นนั้น ก็ย่อมมีการจองเวร ผูกพยาบาทกัน ต่อสู้กันต่อๆ ไป จนได้รับบาดเจ็บและล้มตายกันไปด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย อย่างนี้เรียกว่า “ตายคือสิ้นชีวิต”

บุคคลผู้ประกอบกรรมคือจิตใจจึงย่อมเศร้าหมองด้วยอำนาจของกิเลส คือ โทสะ โมหะ หลงมัวเมา ไม่รู้บาปบุญคุณโทษ กอปรด้วยเพลิงพยาบาท อาฆาต คุมแค้นกันอยู่ เมื่อต้องตายลงด้วยอำนาจของกิเลส ตัณหา อุปาทานนั้น ย่อมเป็นชนกกรรม นำไปเกิดในทุคติภูมิ ได้แก่ ภูมิของเปรตบ้าง สัตว์นรกบ้าง อสุรกายบ้าง และ/หรือ สัตว์เดรัจฉานบ้าง ตามกรรม ต้องเวียนว่ายตายๆ เกิดๆ อยู่ในกองทุกข์ด้วยอำนาจของกิเลส และกรรมชั่วต่อๆไปอย่างนี้ ไม่มีที่สิ้นสุด นี้เรียกว่า “ต้องตายคือการเวียนว่ายตายเกิดด้วยอำนาจของกิเลส ตัณหา อุปาทาน”

พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “ผู้ประมาทแล้ว ก็เหมือนคนที่ตายแล้ว” คือตายจากคุณความดี ๑ ตายคือฉิบหาย เสียอนาคต เพราะกรรมชั่วและกิเลส ๑ ตายคือสิ้นชีวิต ๑ และตาย เพราะต้องเวียนว่ายตายๆ เกิดๆ อยู่ในกองทุกข์ต่อๆ ไปไม่มีสิ้นสุด ๑

ส่วนผู้ “ไม่ประมาท” ก็เหมือนคนที่ขับรถ ขับเรือ ที่มีความระมัดระวัง มีสายตาที่มองดูเหตุการณ์ทั้งระยะใกล้ ระยะไกล ว่าจะมีหรือกำลังมีเหตุการณ์อะไรในกาลภายหน้า ทั้งระยะสั้น ระยะยาว ก็มีสติสัมปชัญญะ คือ ระลึกได้ว่าทางไหนปลอดภัย ทางไหนไม่ปลอดภัย จึงรู้สึกตัว ระวังตัว เตรียมตัวแต่เนิ่นๆ ว่าเราจะขับรถไปทางไหนจึงจะปลอดภัย หลีกเลี่ยงหนทางที่เสี่ยงภัย ที่อาจจะเกิดอุบัติเหตุ หรือความเสียหายได้ ฉันใด การดำเนินชีวิต ก็ฉันนั้น

ผู้ไม่ประมาทย่อมดำเนินชีวิตด้วยสติสัมปชัญญะ ด้วยปัญญาอันเห็นชอบ คือ รู้ผิด-ชอบชั่ว-ดี รู้ทรงเจริญ-ทางเสื่อม ตามที่เป็นจริง ทั้งก่อนและขณะคิด พูด ทำ ย่อมเลือกทางดำเนินชีวิต ในการคิด พูด ทำ แต่เฉพาะที่เป็นคุณความดี หลีกหนีความชั่ว ย่อมพาตัวไปสู่ทางเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขในชีวิต และถ้าใฝ่ปฏิบัติ

ดี ปฏิบัติชอบ ยิ่งๆ ขึ้นไป ทางศีล สมาธิ ปัญญา ถึงอธิศีล อธิจิต อธิปัญญา อันมีนัยอยู่ในอริยมรรคมีองค์ ๘ ก็จะยิ่งนำตนไปในทางพ้นทุกข์ ถึงซึ่งบรมสุข คือ มรรค ผล นิพพาน อันเป็นอมตธรรม คือธรรมที่ไม่ตาย คือ ไม่ต้องเวียนว่ายตายๆเกิดๆ และแก่ เจ็บ ตาย เป็นทุกข์อีก กลับมีแต่บรมสุขที่เที่ยง และยั่งยืนตลอดไป พระพุทธองค์จึงตรัสว่า "ความไม่ประมาท เป็นทางที่ไม่ตาย"

ผู้ไม่ประมาทในธรรม คือสนใจใฝ่ใจในการศึกษาอบรม ปฏิบัติธรรม ย่อมเป็นผู้ไม่ตาย คือย่อมไม่ตาย จากคุณความดี ย่อมเป็นผู้ทรงศีลทรงธรรม และย่อมไม่ตายจากผลของกรรมดี คือย่อมได้รับผลดีจากกรรมดี ยิ่งๆ ขึ้นไป จนถึงอมตธรรม คือมรรค ผล นิพพาน ซึ่งเป็นธรรมที่ไม่ตายจริงๆ ด้วยประการฉะนี้

ขอความสุขสวัสดี จงมีแก่ท่านผู้ฟังทุกท่าน เจริญพร.